

saját polgárainak sokasága ellen is. Noha külső ellenségével szembeni erőpróbáját illetően mindinkább vesztesre állt, ám mire bekövetkezett az ország területének – közel háromnegyed évig tartó – hadszíntérré válása, belső háborúját illetően célhoz érni látszott. E belső »második front« ármádiája – az állam igazgatási kara – azért lehetett »eredményesebb«, mert hazai terepen, jórészt begyakorlott szolgálati rend és funkcionális rutin üzemmenetébe illesztve »tette a dolgát«. Ennek lett a következménye, hogy a harci cselekmé-

nyek során elszenvedett 300 ezer körüli »katonai« emberveszteséget másfélszeresen múlta felül az adminisztratív úton pusztulásba – gettókba, haláltáborokba és halálmenetekbe – »igazgatott« civil áldozatok száma.”

Hetven év múltán a tragédia túlélői közül már csak igen kevesen szólalhattak meg a kötet írásában. Fogytakozó számuk is arra figyelmeztet, hogy további át- és túlélési történeteiket sietve kellene begyűjteni.

Krajnik-Nagy Károly

ELSŐ KÉZBŐL A KILENCVENES ÉVEK MAGYAR KÜLPOLITIKÁJÁRÓL

Jeszenszky Géza: *Kísérlet a trianoni trauma orvoslására. Magyarország szomszédsági politikája a rendszerváltozás éveiben*

■ Jeszenszky Gézát, a budapesti Corvinus Egyetem emeritus professzorát, az egykori Antall-kormány külügyminiszterét, Magyarország washingtoni és norvégiai nagykövetét nem szükséges külön bemutatni az olvasó számára. Aki személyesen ismeri, az tudhatja, hogy fejében-lelkében két, egymást kiegészítő egyéniség lakozik: az egyik a melegszívű, idealista magánember, amit legtöbbször politikai ellenfelei is elismernek, a másik pedig a szakember, aki a gyakorlati diplomáciát az egyetemi oktatás elméleti tudáshalmazával kombinálja nagy előszere-ttel. Egy, a *Háromszék* című sepsiszentgyörgyi lapnak adott interjújában Jeszenszky kifejtette: e könyv megírásakor Winston Churchill brit miniszterelnök hatkötetes, irodalmi Nobel-díjat is elnyert emlékirata volt számára a modell, amelyben személyes álláspontján keresztül, saját egyéni tapasztalatait, emlékeit empirikus tudással

ötözve ismertette a nagynevű szerző. Jeszenszky e munkája nem olyan terjedelmes ugyan, mint Churchill emlékirataié, és az irodalmi Nobel-díjra sem válik esélyessé, na, nem azért, mert írói stílusa nem lenne elég színvonalas, hanem mert térségünk eseményei iránt manapság már nem létezik globális szintű érdeklődés. A kilencvenes évek elején ugyanakkor a világ a kommunizmus bukását követő átmeneti évek Közép-Kelet-Európájára figyelt, miközben a volt szocialista országok az átmenet nehézségeivel küszködtek. Ezek a nehézségek nemcsak gazdasági és társadalmi, hanem külpolitikai téren is jelentkeztek. Ez utóbbiakal volt kénytelen birkózni Jeszenszky Géza, mint a rendszerváltást követően első demokratikus kormány külügyminisztere. Ami, ahogy a könyvből is kiderül, nem volt egyszerű.

Jeszzenszky célja nem a rendszerváltás krónikájának megírása vagy újrafírása volt – megtették ezt már előtte már sokan mások – lásd Romsics Ignác, Kéri László, Tellér Gyula, Oplatka András, Ripp Zoltán munkásságát, hogy csak néhány nevet említsek –, hanem bemutatni az Antall-kormány külpolitikai erőfeszítéseit, a környezetet, amely ezeket meghatározta, a sikereket, félsikereket és kudarckokat. Ebben segítségére van hatalmas ismeretanyaga – ahogy az kiderül a jegyzetekből, idézett dokumentumokból, újságcikkekből, szakmai könyvészetből –, de megélt, egyéni tapasztalatai is, amelyek ismertetése során habár objektivitásra törekszik, értékítéletet is mond: természetesen az előzőleg ismertetett események tükrében. Ennek tükrében szimpátiáját vagy alkalmasint elítélő hozzáállását sem rejtí véka alá: az előbbire kimondottan jó példa Catherine Lalumiére, az utóbbi – viselkedésük tükrében – Ion Iliescu vagy Adrian Năstase. Természetesen Jeszenszky igazi diplomata, és mint ilyen, jelzőket ritkán és akkor is visszafogottan használ: hagyja, hogy az elbeszélte események tükrében az olvasó vonja le a következtetéseket. Ugyanakkor annyiban megkönnyíti az olvasó dolgát, hogy ennek egyáltalán nem nehéz a megfelelő következtetéseket egy-egy elbeszélte eset alapján levonni.

A kötet 11 fejezetre oszlik, amelyek címe fedi a fejezetek témáját: így a *Jugoszlávia felbomlása* című fejezet elsősorban az 1990–1992-es jugoszláviai eseményekről és Magyarország velük kapcsolatos szerepéről, míg a *Csehek és szlovákok válófélben* című a cseh–szlovák szétválásról és az ezt övező eseményekről értekezik. Ugyanakkor Jeszenszky esetében érdemes könyvét elejétől végig és figyelmesen olvasni, ugyanis sok helyütt vannak elrejtve apróbb, de fontos részinformációk, amelyekre később is vissza-visszatér.

A kötet címe – *Kísérlet a trianoni trauma orvoslására* – egyáltalán nem véletlen, két, egymással ellentétes, és mégis egyik a másikat ördögi körként

kiegészítő probléma miatt. Elsősorban, mivel magának a magyarságnak mint nemzetnek létét és életét mai napig meghatározzák a trianoni béke következményei, elsősorban a magyarországi és a határon túlra került magyar közösségek közötti viszony. Másrészt pedig talán ennél is meghatározóbb a szomszéd országok politikusai egy részének hozzáállása, akik nem mulasztottak el alkalmat arra vonatkozóan, hogy Magyarországot a határrevízió szándékával megvádolják, akár külföldi hatalmak előtt is, akármilyen abszurd is volt – különböző okokból kifolyólag – ez a vád. Jeszenszky elmondása szerint ez vissza-visszatérő motívum volt a kétoldalú megbeszélések során, elsősorban román és szlovák részről.

A Trianon-motívumon túl még jó pár, az egész könyvön végigvonuló gondolat, irányvonal az, ami Jeszenszky szerint az Antall-kormány külpolitikáját egyértelműen jellemezte. Ezek közé tartozik a szomszédokkal való jó kapcsolatok kialakítása – amint Jeszenszky is elismeri, ez nem ment zökkenőmentesen – vagy az euroatlanti orientáltság. Mivel az Európa-centrikusság és az atlantizmus a kilencvenes évek elején még nem vált külön, akár csak Romániában: a szocializmus alól felszabadult országok népe számára egy „Nyugat” létezett, melynek vezető ereje az Amerikai Egyesült Államok, és más stabil bástyái az egységes Németország, Franciaország, a skandináv és államok, valamint a többiek. A poszt-szocialista országok diplomáciája ezen országok, illetve az ezek által fenntartott és működtetett nemzetközi szervezetek felé orientálódtak, ezek közül pedig a legfontosabbnak – ekkoriban – az Európa Tanács bizonyult, egyfajta előszobaként az integrált struktúrák számára. Ugyanakkor a szomszédokkal való viszony, a regionális integráció terén is komoly előrelépéseket sikerült elérni, amelynek eredménye többek között a visegrádi együttműködés, aminek jelentőségét jelen pillanatban a menekültválság kapcsán is érezkelhetjük.

Amennyiben fejezeteket kell kiemelnem a könyvből, mindenképpen személyes kedvenceim a cseh–szlovák különválásról, az ukrán alapszerződés körülményeiről és a Szlovákia és Románia Európa Tanácsba történő felvételéről szóló fejezetek. Az első kapcsán különösen a bős-nagymarosi (más néven gabcsikóvi) vízerőmű kérdése az, ami magyar szempontból kimondottan érdekes, mivel a kudarcból is lehet tanulni. (Csak összehasonlításképp: annak idején Horn Gyula is megírta a vízerőmű körüli bonyodalmakat *Azok a kilencvenes évek* című emlékiratában, azzal a kellő iróniával, amely az MDF-kormány diplomatai és szakemberei ellen irányult. Jeszenszky jelen könyvében jóval bővebben fejt ki a bonyodalmat, ennek minden okával és következményeivel). A magyar–ukrán alapszerződés körüli vita kapcsán nem hagyhatom szó nélkül, hogy Jeszenszky észérvel és konkrét hivatkozásokkal cáfolja azt a rendszerváltást követő városi legendát, miszerint „Kravcsuk felajánlotta Kárpátalját, de Antall József nem fogadta el”. Sajnos, ez a legenda bizonyos szellemi szubkultúrákban elég erősen meggyökerezett, és terjesztői is vannak, ami – amint azt Jeszenszky is megjegyzi – nem éppen veszé-

lyektől mentes jelenség. A Romániával kapcsolatos fejezetek esetében pedig felesleges részleteznem, miért is lehetnek érdekesek az erdélyi magyar olvasóközönség számára. A leírtak egy részét ismerhetjük, legfeljebb más megvilágítást kaphatnak Jeszenszky Géza szemszöge által, más információk pedig újat jelenthetnek sokak számára: mint például a kétoldalú megbeszélések részletei.

Jeszenszky Géza úgy írt visszaemlékezésekkkel, az emlékirat műfajával kombinált szakkönyvet, hogy a két különböző műfaji jelleg teljes harmóniában áll egymással. Egyszerre van jelen az objektivitásra, távolságtartásra törekvő elemző és a saját munkáját igazolni próbáló egykori külügyminiszter. A szintézist a függelékben két olyan beszéd egészíti ki, amelyek lényegében összefoglalják Jeszenszky Géza álláspontját a magyar–magyar viszony és a nyugatorientált elkötelezettség kérdésében: az 1993. szeptember 18-án Székelyudvarhelyen tartott beszéde, illetve az 1994 május 26-án az Európai Stabilitási Egyezmény nyitókonferenciáján elhangzott hozzászólása. Átluk válik a könyv teljes, kerek, egységes egészé.

Lakatos Artur

